

PAPER DETAILS

TITLE: ÇANAKKALE KARA MUHAREBELERİNİN İNGİLİZ "THE TIMES" GAZETESİ'NE
YANSIMALARI

AUTHORS: Abdullah TOK,Hakan AYAZ

PAGES: 189-204

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/472497>

ÇANAKKALE KARA MUHAREBELERİNİN İNGİLİZ “THE TIMES” GAZETESİ’NE YANSIMALARI*

Abdullah TOK**

Hakan AYAZ***

Öz

Çanakkale Savaşı, Türk ve dünya tarihinde eşi benzeri az görülebilecek savaşların başında gelir. Asya, Avrupa, Afrika, Avustralya kıtasından ve Anadolu’nun hemen hemen her yerinden insanlar gelip Çanakkale’de savaşmış ve burası adeta bir milletler mezarlığına dönüşmüştür. Öncelikle denizden Boğazları geçmeyi deneyen müttefik kuvvetleri bunda başarılı olamayınca bu sefer de Boğazları karadan geçmeyi denemişler; fakat burada da başarılı olamamışlardır.

Kuşkusuz ki resmi bakış açısının kamuoyunu yönlendirmek için kullandığı en önemli araç basındır. Bu çalışmanın amacı ise cephenin kara harekâtının gündeme geldiği süreçten itibaren yaşanan gelişmeleri, kamuoyunu haberdar ve adapte etme görevini üstlenen basın vasıtasıyla takip etmektir. Cephenin açılışında ve savaş boyunca başrolde olan İngiltere’nin önemi dikkate alınarak İngiliz *The Times* gazetesi ön planda tutulmuştur.

Bu çalışmada, Osmanlı Devleti’nin savaştığı İtilaf Devletleri arasında başrolde olan İngiltere ve onun basını aracılığıyla tarihin en kanlı savaşlarından biri olan Çanakkale Kara Muharebeleri’nin İngiliz gazetesine ne derece ve nasıl yansıdığı sorularına cevap aranmış ve sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: I. Dünya Savaşı, *The Times*, Çanakkale Savaşı, Osmanlı Devleti, İngiltere.

THE BATTLE OF ÇANAKKALE IN THE ENGLISH PRESS “THE TIMES”

Abstract

The Battle of Çanakkale, one of the greatest wars in the history of Turkey and the world. People from Asia, Europe, Africa, Australia and from every part of Anatolia came and fought there and it became the graveyard of nations. This front, which gave a direction to the history, caused a very bloody and legendary battle. First of all when the Allied Forces trying to go ahead through the pass in the sea couldn’t manage, they tried to pass on land; but they also couldn’t be successful.

* Bu makale, Çanakkale Savaşları VI. Ulusal Öğrenci Sempozyumu’nda 5 Mayıs 2016 tarihinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, (abdtok@hotmail.com).

*** Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, (hakan747@gmail.com).

Without doubt the press is the most important thing of official outlook to manipulate public opinion. The aim of this work is to inform and adopt public opinion from the coming up of the front land operation by the press. The Times was taken the most important place because of taking into consideration of the importance of England leading the front and the battle.

In this work, it was tried to find answers to questions; England, that had a leading role among the Allied Forces that the Ottoman Empire fought against, and how the Battle of Çanakkale, one of the bloodiest war in the history, projected in English press and tried to draw a conclusion.

Keywords: World War I, The Times, The Battle of Çanakkale, The Ottoman Empire, England.

Giriş

Sanayi devrimi ile büyük bir değişime giren Avrupalı devletler, ekonomik olarak da gelişme süreci yaşamış ve rekabet ortamı oluşmuştur. 19. yüzyılda sanayileşme hamlesi ile başlayan bu rekabet, 20. yüzyılda en etkili dönemini yaşamıştır. Oluşan amansız rekabet neticesinde Avrupalı ülkeler arasında gruplaşmalar meydana gelmiştir. Sanayi ve sömürge yarışında hızlı davranan İngiltere, Fransa ve Rusya arasında “Üçlü İtilaf” meydana gelmiştir. İngiltere ve Fransa’ya göre bu yarışa sonradan katılan Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya arasında ise “Üçlü İttifak” yapılmıştır. Bu iki grup hızlı bir şekilde silahlanıp savaşa hazır hale gelmişlerdir. Savaşı başlatacak olan olay ise çok geçmeden Saraybosna’da yaşanmıştır. 28 Haziran 1914’te Avusturya-Macaristan veliahtı Arşidük Ferdinand ve eşinin, Gavrile Princip adında bir Sırp tarafından öldürülmesiyle tarihin en kanlı ve büyük savaşlarının başında gelen Birinci Dünya Savaşı, Avrupalı ülkelerin peş peşe bir birlerine savaş ilan etmeleri ile başlamış ve dört sene sürmüştür¹.

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşadığı toprak kayıpları, mali ve askeri durumda yaşanan sıkıntılar, devletin geleceğine yönelik soruları arttırmıştır. Bu gibi sorunların yanında Osmanlı Devleti’nin içeride ve dışarıda uğraştığı belli başlı konular da vardır. Doğu Anadolu’da yaşanan Ermeni Meselesi, Kuzey Ege Adaları sorunu, Avrupa devletleri ile kredi anlaşması meselesi ve Alman General Liman Von Sanders’in Osmanlı ordusundaki durumu gibi konular, Osmanlı Devleti’ni siyasi ve ekonomik olarak oldukça zora sokmuştur².

1 Fikret Günesen, *Çanakkale Savaşları*, Kastaş Yay., 1. Baskı, Mart, 1986, s.9-10; Ercüment Kuran, “Birinci Dünya Savaşı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul, 1992, s.196; Cezmi Eraslan, “1. Dünya Savaşı Öncesi ve Sırasında Osmanlı Devleti”, *Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti*, Ed. Ali Arslan, Mustafa Selçuk, Kitabevi Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2005, s.14-15.

2 Mustafa Aksakal, *Harb-i Umumi Eşiğinde Osmanlı Devleti Son Savaşına Nasıl Girdi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2010, s.5.

Bu siyasi ortam içerisinde Birinci Dünya Savaşı başlarken Osmanlı Devleti büyük bir müttefik arayışına girmiştir. Öncelikle İtilaf sonra da İttifak Devletleri ile anlaşma yaparak hayatta kalmanın hesapları yapılmıştır. Bu dönemde devleti yöneten İttihat ve Terakki'nin önde gelenleri ilk olarak İtilaf Devletleri ile anlaşmaya çalışmışlarsa da olumlu bir netice alamamışlar ve Almanya'nın bulunduğu İttifak Devletleri tarafında savaşa katılmışlardır³.

Enver Paşa'nın isteği doğrultusunda Almanya ile 2 Ağustos 1914 tarihinde bir ittifak anlaşması yapılmıştır⁴. Ancak bu anlaşmadan sonra da Osmanlı Devleti'nin ittifak arayışları son bulmamıştır. Bu siyasi ortam içerisinde tarafsızlığını ilan ederek savaşın dışında kalma durumunu devam ettirmek istemiştir. Ancak bu durum Almanya'nın savaş planlarına uygun değildir⁵.

Osmanlı Devleti'ni savaşa sokacak hamle, iki Alman gemisinin Osmanlı Devleti'ne sığınması ile gerçekleşmiştir. Goben (Yavuz) ve Breslav (Midilli) adlı Alman gemilerinin Enver Paşa tarafından yapılan açıklama ile Osmanlı Devleti tarafından satın alındığı bildirilmiştir. 29 Ekim 1914 tarihinde Amiral Souchon'un komutasındaki Türk donanması, Karadeniz'de Odesa, Sivastopol, Novorosiisk limanlarını bombalamış ve iki Rus, bir de Fransız gemisini batırmıştır⁶.

Bu olaydan sonra Osmanlı ve Rus Devletleri birbirlerine nota vermiştir. Osmanlı Devleti verdiği notada, olaya Rus gemilerinin sebep olduğunu ve Osmanlı Devleti'nin tarafsızlığını devam ettirmek istediği belirtilmiştir. Ancak Rusya'dan da donanmasının Karadeniz'deki düşmanca faaliyetlerini sonlandırması talebinde bulunulmuştur. Rusya da buna karşılık vermiş ve 1 Kasım 1914 tarihinde gönderdiği nota ile Karadeniz çatışmasına Rus donanmasının sebep olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca, savaşın fiili olarak başladığı ve görüşme talebinde bulunulması durumunda Osmanlı ordusu içerisinde görev alan Almanların 24 saat içinde ülkelerine gönderilmeleri şart koşulmuştur⁷.

Osmanlı Devleti savaşı önlemek amacı ile nota vermişken Rusya, savaşın fiili olarak başladığını bildirmek amacıyla bir nota vermiştir. Rusya'nın vermiş olduğu notaya uymak demek, Osmanlı ordusunda görevli Almanları ülke dışına çıkarmak ve dolayısıyla Almanlarla yapılmış olan ittifakı bozmak anlamına gelmekteydi. Bunun sonucunda ise Rusya ile yapılacak görüşmelerde Rusya'nın isteklerine boyun eğmek anlamına gelmektedir⁸.

3 Mete Tunçay, "Çağdaş Türkiye 1908-1980", *Türkiye Tarihi* 4, İstanbul, 1997, s.40-41.

4 Ali Kaşığıuşun, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girmeden Önceki İttifak Arayışları", *History Studies*, 2009, S.1, s.324.

5 Mustafa Aksakal, *a.g.e.*, s.222.

6 İbrahim Artuç, *1915 Çanakkale Savaşı*, Kastaş Yay., 1. Baskı, Ocak, 1992, s.33-34; Figen Atabey, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2014, s.5-21.

7 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, C.IX, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1999, s.397.

8 Enver Ziya Karal, *a.g.e.*, s.397.

Yaşanan bu olayların ardından Rusya 31 Ekim 1914 Doğu Beyazıt'ın kuzeyinden sınırı geçmiştir. İngilizler ise 1 Kasım 1914 tarihinde Akabe'yi bombalamıştır⁹. İngiliz ve Fransız elçileri 1 Kasım 1914'te İstanbul'dan ayrılmışlar ve İtilaf Devletleri, 5 Kasım 1914 tarihinde birbiri ardına Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişlerdir¹⁰.

Osmanlı Genelkurmayı 2 Ağustos 1914 Cuma günü seferberlik ilan etmiştir. Genelkurmay tarafından tam seferberlik için kırk ile kırk beş günlük sürenin gerçekçi olacağı düşünülmüştür. Ancak gerçekte ise bazı kolordular iki ay içinde tamamen seferber olamamışlar ve 1914'ün Eylül ayına gelindiğinde Osmanlı ordusu hala tam olarak savaşa hazır hale gelememiştir¹¹.

Çanakkale Cephesi'ne İtilaf Devletleri tarafından getirilen kuvvetlerin içerisinde nereye getirildiklerini ve kimlerle savaşacaklarını bilmeyen gruplar olmuştur. Senegalliler, Sudanlılar, Gurkalar, Hint Tugayı'ndaki Müslüman askerler¹², Avustralyalılar, hatta İskoçlar bile nereye getirildiklerinden ve kiminle savaşacaklarından haberleri yoktu. Kimisi Mısır'a gittiğini zannederken kimisi Almanlara karşı savaşacağını düşünmüştür¹³. İşte bu şartlar altında savaşan İtilaf Devletleri askerleri Çanakkale'de ağır bir yenilgi ile karşı karşıya kalmışlardır.

Sömürgecilik, Şark Meselesi (Doğu Sorunu), Panislavizm ve Boğazlar Meselesi gibi olayların oluşturduğu durum neticesinde kendini savaşın içinde bulan Osmanlı Devleti¹⁴, savaşa girdikten sonra bir birçok cephede birden savaşmak durumunda kalmıştır. Osmanlı Devleti'nin savaşmak zorunda kaldığı cephelerin en önemlilerinden biri de hiç kuşkusuz ki Çanakkale Cephesi olmuştur. Çetin muharebelerin yaşandığı bu cephe ile ilgili olarak İngiltere'nin planları, Osmanlı Devleti'ne göre çok daha önceden hazırlanmıştır. Henüz savaş başlamadan İngiltere, sömürgelerine giden yolların emniyetini sağlamak ve Rusya ile birleşmek için bölgeye askeri güçlerini yığmaya başlamıştı. İngilizlerin temel hedefleri Ruslara gerekli durumlarda rahat bir şekilde yardım götürmek; Türklerin Kafkas Cephesi'ndeki kuvvetlerini Çanakkale'ye çekip Rusya'yı bu cephede rahatlatmak; tarafsız kalan Bulgaristan'ı kendi yanlarında savaşa çekmek ve Osmanlı'yı savaş dışı bırakmak şeklinde sıralanmıştır¹⁵.

9 Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915), C.V, 1. Kitap, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yay., Ankara, 2012, s.5.

10 Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 1789-1980*, C.1, İstanbul, 1997, s.111.

11 Edward J. Erickson, *I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1. Baskı, Nisan, 2009, s.23.

12 Hint Tugayı ve Gurkalar için bkz. Mete Tunçoku, *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2002, s.57-66.

13 Ahmet Tetik, vd., *Çanakkale Muharebelerinin Esirleri, İfadeler ve Mektuplar*, C.1, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 2009, s.VII-VIII.

14 Lokman Erdemir, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008, ss.51-57.

15 Durmuş Yalçın; Yaşar Akbiyık, vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara, 2008, s.87.

Çanakkale Savaşı, birçok yiğitlik ve kahramanlık destanlarıyla gerçekleştirilmiş ve tarih sayfalarında önemli bir yere sahip olmuştur. Türkler ölüm kalım savaşı vermiş ve sonucunda, milletin göğsünü kabartacak ve gururlandıracak bir zafer kazanılmıştır. Diğer bir taraftan ise saldıran Müttefik devletler için tam anlamıyla ağır bir yenilgiyle sonuçlanmıştır¹⁶.

Çanakkale Cephesi'nde yaşanan Kara Muharebeleri, 25 Nisan 1915 ile 9 Ocak 1916 tarihleri arasında vuku bulmuştur¹⁷. 18 Mart Deniz Harekâtı'nın¹⁸ ardından Çanakkale'ye karadan bir saldırı beklenildiği için Türk cephelerinde keşif ve istihbarat hareketleri arttırılmıştır. Osmanlı ordusunda Çanakkale'nin savunulması için Liman Von Sanders¹⁹ komutasında 5. Ordu teşkil edilmiştir²⁰. Bu çalışmada İngiliz The Times gazetesi odaklı olarak Kara Muharebelerinin Osmanlı Devleti açısından başladığı 25 Nisan 1915 tarihinden, muharebelerin sonuca vardığı 9 Ocak 1916'ya kadar olan gelişmelerin ele alınması uygun bulunmuştur.

Çanakkale Kara Muharebelerinin The Times Gazetesine Yansıması

18 Mart Deniz Zaferi ile İtilaf Devletleri, karadan destek almadan Çanakkale Boğazı'nın geçilemeyeceğini anlamışlar ve bu yüzden kara harekâtına hazırlanmaya başlamışlardır. Bu harekât için yaklaşık 75 bin asker Limni Adası'nda toplanmıştır. İtilaf Devletleri bu harekâtın sonuçları konusunda kesin fikirlere sahiptirler ve kazanacaklarından emin bir şekilde hazırlıklara devam etmişlerdir. General Hamilton'un bu harekât için hazırladığı plana göre Avusturya ve Yeni Zelanda'dan gelen askerlerden oluşan ANZAC²¹ ordusu

- 16 Erol Cihan, "18 Mart 1915 Çanakkale Zaferinin Anlamı, Önemi ve Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.52, S.1-4, İstanbul, 1986, s.501.
- 17 Oğuz AYTEPE, Çanakkale Savaşı Bibliyografyası, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S.25-26, Mayıs-Kasım, 2000, s.2.
- 18 18 Mart Deniz Harekâtı ve öncesi ile ilgili İngiliz basınındaki haberler için bkz. Abdullah Tok; Irmak Karabulut, "18 Mart Deniz Zaferine Kadar Çanakkale Cephesinde Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı ve İngiliz Basınına Yansımaları", *Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi III. Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, 2016, ss.47-69.
- 19 17 Şubat 1855 tarihinde doğan Liman Von Sanders, 22 Ağustos 1929 günü Münih'te ölmüştür. 1911 yılında General olan Von Sanders, Osmanlı Ordusunda yenilik yapmak için Almanya'dan istenen kurulun başında 14 Aralık 1913'te İstanbul'a gelmiştir. 1914 yılının Ağustosunda geniş yetkilerle İstanbul'da I. Kolordu Komutanı olmuştur. 1914 yılına kadar Osmanlı ordusunda bazı reform hareketleri yapmış ve Almanya ile yapılan antlaşma gereği Mareşallik rütbesine yükseltilmiştir. Sanders, Mart 1915 tarihinde Çanakkale'de oluşturulan 5. Ordu Komutanı olmuştur. Bu atama ile Çanakkale'de tüm idari yetkileri eline almıştır. Bkz. Cemalettin Taşkiran, "Çanakkale Savaşları'ndaki Tanınmış Yabancı Komutanlar", *Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, Ed. Lokman Erdemir, Kürşat Solak, Çanakkale Valiliği Yay., Çanakkale, 2015, s.22.
- 20 Turhan Seçer, *Anılarla Çanakkale Cephesi ve Neticesi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 2008, s.33-34.
- 21 I. Dünya Savaşında Çanakkale'de savaşmak üzere İngilizler tarafından getirilen Avustralya ve Yeni Zelanda ordusuna verilen isimdir. ANZAC kelimesinin geniş açılımı Australian and New Zealand Army Corps'dur.

Arıburnu'na, İngiliz ve Fransız birlikleri ise Seddülbahir bölgesine çıkarılmıştır. Alçıtepe köyü hâkimiyet altına alındıktan sonra ise Kilitbahir yönünde ileri harekâta geçilmiştir. İtilaf devletlerinin hazırladıkları plan bu şekilde olmuştur²².

Türk tarafına bakıldığında ise Çanakkale Boğazı'na karadan yöneltilebilecek saldırılara karşı savunma görevi 26 Mart 1915 tarihinde Alman Generali Liman Von Sanders'e verilmiştir. Liman Von Sanders'in emrinde bulunan ordu ise 5. Ordu olmuştur. Bu ordu içerisinde 3. ve 15. Kolordular bulunmaktaydı. 6 piyade tümeni (3, 5, 7, 9, 11 ve 19), 1. Süvari Tugayı, 64. Piyade Alayı ve 4 Seyyar Jandarma Taburu (Gelibolu, Bursa, Çanakkale ve Balıkesir), bu ordunun savunma birliklerini oluşturmuştur²³.

25 Nisan 1915 günü, İtilaf güçleri Seddülbahir bölgesini asıl çıkarma yeri olarak seçmiş olsa da Mustafa Kemal'in önemle vurguladığı gibi, Arıburnu başta olmak üzere Alçıtepe köyü civarı ilk çıkarma yapılan yerlerden olmuştur. İki koldan olmak üzere yapılan saldırılarda Boğaz ele geçirilmeye çalışılmıştır. Özellikle Saros başta olmak üzere Kumkale bölgeleri yanıltma amaçlı bazı çıkarmalara sahne olan yerler olmuşlardır²⁴. Böylelikle Çanakkale Kara Muharebeleri tüm hızıyla başlamıştır. Ancak makalenin ana konusu olan The Times gazetesinde yer alan haberlere daha geniş yer verebilmek için Çanakkale Kara Muharebelerini başlangıç aşamasında bırakmak uygun olacaktır.

Müttefiklerin karadan harekete geçme serüvenleri basında geniş bir şekilde işlenmiştir. 26 Nisan tarihinde The Times'da Müttefik Filosu'nun Marmara Denizi'ne geçtiği sırada veya *Konstantinopolis'e* doğru ilerlediği anda Gelibolu Yarımadası'nı işgal edecek güçlü bir ordu hazır olmazsa, Boğazlar'ın bu geçişin hemen ardından kapanacağı uyarısı yapılmıştır. Gazeteye göre Alman subayları ile entrikaları tarafından desteklenen Türkler de savaşıma devam etmeyi kararlaştırırlarsa, Müttefik filosu geri dönmek için kullanacağı yolu savaşarak açmak ve Boğazlardaki mayın tarlasından kendi başına geçmek zorunda kalacaktır. Devamında Gelibolu Yarımadası'nın işgali ile gemilerin Boğazlardan geçmesinin mümkün hale gelebileceği belirtilmiştir. Gelibolu'nun kuzey kıyısı güney kıyısını kontrol etmektedir ve eğer kuzey taraf ele geçirilirse Boğaz'ın Asya tarafındaki top bataryaları etkisiz hale getirilebileceğine de dikkat çekilmiştir²⁵.

22 Bilal Gök, "Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları (Çanakkale Zaferinin 99. Yıldönümü Anısına)", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.2, Kars, 2014, s.127-128.

23 *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915)*, C.V, 1. Kitap, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yay., Ankara, 2012, s.34. Ayrıca bkz. Nurhan Aydın; Tuba Geçenler, "Çanakkale Cephesi'nde 57. Alay", *Cappadocia Journal Of History and Social Sciences*, C.4, s.171.

24 İlbeyi Özer, "Çanakkale Cephesi'nde Mustafa Kemal", *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/1, Winter, 2015, s.558; Lord Kinross, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, (Çev. Necdet Sander), Altın Kitaplar Yayınevi, 28. Basım, İstanbul, 2016, ss.106-112.

25 *The Times*, 26 Nisan 1915.

27 Nisan tarihinde Müttefik Ordusu'nun Gelibolu Yarımadası'nın çeşitli noktalarına pazar günü çıkarma yaptığı ve filo ile ordu tarafından Boğaz'a yapılan saldırıların devam etmekte olduğu haberi verilmiştir. Habere göre: "Amirallik ve Savaş Bakanlığı geçen gece müşterek bir bildiri yayımlayarak bu çıkarmayı ilan etti. Ordu'nun karaya çıkması pazar günü şafaktan hemen önce gerçekleşti ve ciddi bir direnişle karşılaştı. Düşmanın dikenli tellerle korunan güçlü siperlerde olduğu bildirildi. Buna rağmen çıkarma tamamıyla başarılıydı. Gece çökmeden önce büyük sayıda kuvvet kıyıda konuşlandırılmıştı". Müşterek bildiri, ordunun çıkarması ve ilerlemeye devam edeceğine dair bir ima ile sona ermiştir²⁶.

The Times, Savaş Bakanlığı ve yetkililerin yaptıkları beyanatlara da yer vermiştir. Beyanatlara göre Müttefik Ordusu'nun yaptığı çıkarma gün doğumundan önce başlamış ve dikenli tellerle korunan güçlü siperlerdeki düşmanın ciddi direnişine rağmen tamamıyla başarılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Hava kararmadan önce büyük sayıdaki kuvvetlerin kıyı bölgelerine konuşlandırıldığı, ordunun çıkarması ve ilerlemesinin devam ettiği de belirtilmiştir²⁷.

Basında Çanakkale'nin çeşitli bölgeleri ile ilgili bazı bilgiler verilip çıkarma için uygun yerler ile ilgili fikirler yürütüldüğü görülmüştür. Gazetenin verdiği bilgilere göre Yarımada'nın batısındaki bir burunun üzerinde olan Kabatepe'de zaman zaman saldırı altına alınan ufak bir gözlem yeri ile bir kale bulunmaktadır. Kıyının bu kesiminde sahil, kara harekâtları için oldukça elverişlidir. Fakat bu bölüm Yarımada'da bulunan ve Seddülbahir'den başlayıp Kırte'den geçip Maidos'a (Eceabat) ulaşan ana yolun dışında bulunmaktadır²⁸.

Homeros konusunda tanınan bir bilim adamı olduğu belirtilen Bay Walter Leaf The Times'a şu yazıyı göndermiştir:

"Gelibolu Yarımadası'nın iç kesimleri az bilinmektedir. Buradaki tüm antik dönem kalıntıları Boğazın kıyısındaki Seddü'l-Bahir civarında olan ve 'Protesilaus Mezarı' adıyla bilinen höyükte, eskiden Madytos olarak bilinen Maidos'ta (Eceabat) ve şimdilerde terk edilen Sestus'ta bulunduğu için arkeologların dikkatini pek çekmemiştir. Türk Hükümeti yarımadanın içerisine ilerlemek isteyen gezginleri ciddi bir biçimde caydırmıştır ve grafikler sadece denizden görünenleri içermektedir. İç kesimlerin halka açık bir haritası ve araştırma raporu muhtemelen yoktur. Buralar dik yamaçlara sahip, çıplak tepelerle birbirinden ayrılan verimli fakat dar vadilerden oluşuyor görünmektedir. Tepelerin hemen tamamı diz yüksekliğinde yoğun çamurla kaplı olduğu için geçmesi büyük oranda zordur"²⁹.

26 The Times, 27 Nisan 1915.

27 The Times, 27 Nisan 1915.

28 The Times, 27 Nisan 1915.

29 The Times, 27 Nisan 1915. Bu konuyla ilgili ayrıca bkz. Reyhan Körpe, "Aynı Coğrafyada İki Savaş: Troia ve Çanakkale Savaşlarının Karşılaştırılması", Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı, Yıl:13, Bahar, 2015, S.18, ss.131-160.

Müttefiklerin başarılı olduğu ile ilgili haberlerin bir tanesi yine 27 Nisan tarihli gazetede neşredilmiştir. Haberde zor ve hassas bir harekâtın başarılı bir biçimde başladığı; İngiltere ve Fransa tarafından gönderilen Seferi Kuvvetlerin en azından bazı kısımlarının geçen pazar Çanakkale Boğazı'nda karaya çıkarıldığı bildirilmiştir. Burada kazanılan başarıda büyük pay sahibi olduğu belirtilen General Sir Ian Hamilton³⁰ ile diğer katkısı geçenlerin tebrik edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kazanılan başarıya rağmen Türklere karşı dikkatli olunması ve Müttefiklerin hep beraber harekete devam etmeleri gerektiği uyarısı da yapılmıştır³¹.

The Times Gelibolu Yarımadası ile ilgili bilgiler vermeye devam etmiştir. Verdiği bilgilere göre burası geniş bir yer değildir ve belirli cephelerde sadece belirli sayıda asker kullanışlı olarak konuşlandırılabilirdi. Sir Ian Hamilton'un Enez'e çıkıp Türklerle savaşmak için ilerlemesi durumunda bazı talihsizliklerle karşılaşabileceği, fakat askerlerinin yarımadağa dağıtılmış olması ve kanatlarının donanma gemileri tarafından korunuyor olması Hamilton'un elini güçlendirdiği bildirilmiştir. Gazetede, hiç kimse aceleci bir şekilde ilk çıkarma başarılı olduğu için askerlerin işinin kolay olduğunu sanmaması gerektiği, aslında durumun bunun tam tersi olduğu, tam başarı için askerlerin tamamen karaya yerleşmesi gerektiği ilave edilmiştir³².

Savaşın seyri ile ilgili haberlerin yanında bölge ile ilgili okuyucular için tanıtıcı bilgiler de The Times'ta verilmiştir. Buna göre Boğazı Avrupa'ya bağlayan kısım olan Gelibolu Yarımadası 35 mil (yaklaşık 56 km) uzunluğunda bir dildir. Genişliği Bolayır'da üç mil olmakla birlikte güneybatıya doğru genişlemekte; fakat Maidos'un arka tarafında tekrar daralmaktadır. Yarımadağın adını aldığı ve anlamı "güzel şehir" demek olan Gelibolu şehri Süleyman kumandasında 1357'de Osmanlıların eline geçen ilk Avrupa şehridir. Yarımadağın en göze batan özelliği olan tepeler 600, 700 hatta 800 feet (1 foot 30.48 cm) yüksekliğinde olup nispeten daha alçak olan Boğazların Asya tarafındaki kıyıyı kontrol etmektedir. Tepelerin yamaçlarının hemen tamamı ağaçlarla kaplı olsa da bitki örtüsü genellikle çalılardan oluşmaktadır³³.

Çanakkale'de yeni başlayan operasyonların iyi emarelerle başladığı, pazar günü boyunca askerlerin müşterek filoların koruma ateşi altında Gelibolu Yarımadası'na çıktığı bilgisi The Times'ın muhabiri tarafından verilmiştir. Gazeteye göre, Müttefiklerin önlerindeki görev inkâr edilemez şekilde ağır fakat artık gerçekleşmekte olduğundan ve baştan itibaren kara ve deniz kuvvetlerinin

30 16 Ocak 1853 tarihinde doğan Hamilton, Hindistan, Mısır ve Güney Afrika bölgelerindeki İngiliz birliklerinde çeşitli görevlerde bulunmuştur. 1910 yılında Akdeniz Orduları Başkomutanlığı'na atanmıştır. 1915 yılında ise Çanakkale Savaşı sırasında Fransız ve İngiliz Kara Kuvvetleri Başkumandanı olmuştur. Bu savaşta Anadolu kıyılarına yapılacak olan çıkarma harekâtı için görevlendirilmiştir. Bkz. Cemalettin Taşkıran, *a.g.m.*, s.25.

31 *The Times*, 27 Nisan 1915.

32 *The Times*, 27 Nisan 1915.

33 *The Times*, 27 Nisan 1915.

birlikte hareket etmeleri sayesinde, bunun başarılı bir olay olduğuna inanmak için tüm nedenler mevcuttur. Müttefiklerin ilkbaharda yaptığı hatalar nedeniyle sürpriz bir saldırı şansını kaybettikleri ve bu da düşmana savunmalarını güçlendirmesi için yeterince zaman verdiği bilgisi de bu sayfada verilmiştir. İlaveten, mayın tarama gemilerinin Müttefik gemilerinin rahat bir şekilde geçmeleri için Boğazı temizleyecekleri, bu savunmaların yok edilmesi, hatları Alman subaylar tarafından tasarlanan ikinci bir Plevne'ye döndürülen arazide oldukça zor bir görev teşkil edeceği de belirtilmiştir³⁴.

İngiliz The Times gazetesi, Çanakkale Kara Muharebelerinin Alman basınına olan yansımalarına da dikkat çekmiştir. The Times, Alman basınında savaş ile ilgili şu bilgilerin olduğunu belirtmiştir:

*"Geçen haftanın ortalarından beri Alman Basını, halkı Çanakkale'deki harekâtların devamına hazırlıyor. Canlı bir anlatıma sahip olan Berlin Lokalanzeiger gazetesi '63 nakliye gemisinden oluşan bir Armada'nın' Mısır'dan ayrıldığını ve bu gemilerdeki kuvvetlerin toplamda 125.000'i bulabileceğini yazdı. Söylendiğine göre Rusya da neredeyse bir o kadar asker sağlayabilir ki bu da toplamda 250.000 kişi yapar. Ama 'tarafsız devletlerin bile' fark ettiği üzere Müttefiklerin başarılı olmaları için en azından iki buçuk kat daha fazla adama ihtiyacı var ve 'Müttefiklerin Boğazlara bu kadar büyük bir askeri gücü asla getiremeyecekleri artık bir sır değil.' Lokalanzeiger bu kadar büyük bir gücün yemek ve su ihtiyacının karşılanması konusundaki zorluklara dikkat çekmekte ısrar ediyor ve şöyle bir soru ortaya atıyor: Daha önceki tüm deneyimlerine rağmen neden Müttefikler 'daha büyük bir başarısızlık riskini tekrar göze alıyorlar?' Bu soruya verilen cevap ise Müttefiklerin hala 'özellikle Yunanistan olmak üzere bazı tarafsız Balkan Güçleri'nin zayıf sınırları üzerinde kafa patlatıyor' olmalarıdır. Balkan Güçleri'ne açıkça söylendiği üzere 'katılmayanlar Türk pastasından bir dilim almayacaklardır' ama Almanya bu 'şantaj girişiminin' işe yaramayacağı ve Balkan Devletleri'nin Müttefiklerin yegâne zayıflığı olacağına kesinlikle emindir"*³⁵.

Seferi Kuvvetle birlikte Çanakkale Boğazı'nda bulunan bir İngiliz askerinin savaş bölgesini büyük bir tasvir yeteneği ile anlattığı yazısı The Times gazetesinde neşredilmiştir. İngiliz askerinin yazdıkları şu şekildedir:

"Kıyı tarafından kapalı olan limanda demir attık ve en az dört günden beri bekliyoruz. Şu anda olan biten bir şey yok. Fransızlar mavi gömlek ve kırmızı pantolonlarıyla gelince, bu yer şimdilerde oldukça garip ve ilginç bir şekil aldı. Mükemmel Arap atlarıyla Chasseurs d'Afrique (Afrika Avcıları), şapkam kadar siyah olan Senegal askerleri ve bunların getirdiği çok komik küçük çadırlar ki uzunluğu 8 ft. genişliği 4 ft. yüksekliği de 2 ft. olan bu çadırlarda altı kişi uyuyor. Altı parçadan oluşan bu çadırlar birbirlerine düğmeleniyor: Her iki tarafta ikişer düğme ve başta da birer düğme, her adam da çadırın bir parçasını taşıyor. Gün boyunca çadırın bir tarafını kaldırıp bir çeşit gölgelik yapıp altında oturuyorlar. Subayları pek tabii Fransız; iyi, güneşte yanmış,

34 The Times, 27 Nisan 1915.

35 The Times, 27 Nisan 1915.

büyük adamlar. Güneyden gelen bazıları koyu saçlı ve bazıları da açık renkli hoşsohbet insanlar. Daha sonra hakiler içinde sıradan Fransız askerleri ve Avustralyalılar var. Son saydıklarım da kalıplı adamlar; gevşek kolları ve koca çeneleri var, kaba saba renkli, çirkin atları dikkatsizce sürüyorlar ve üstlerinden kolayca düşecek gibi görünüyorlar. Bunlardan başka İngiliz Piyadeleri, Gönüllü Destek Kuşvetler, Denizciler, Topçular, Pilotlar, Kazıcılar, Ordu Lojistik Birimi ve her çeşit Yunan asker ve denizcileri, köylüleri... Yüzlerce küçük çocuk kendi hayatlarını tehlikeye atarak 'Bir peni, efendim bir peni.' diye bağıyorlar. Körfezde savaş gemileri, kruvazörler, destroyerler, nakliye gemileri, kömür gemileri, hastane gemileri, sürüler halinde Yunan ticaret uskunaları, hayvan yemiyle yüklü düz, devasa mavnalar var ve kıyıdaki çocukları andırır şekilde yaygara içinde, oflaya pofluya bir oraya bir buraya hızlıca giden ya Fransız karakol gemileri ya da bunlardan biraz daha saygın olan İngiliz karakol gemileri var. Sağ tarafta Fransızlar bir yol ve iskele inşa ediyorlar. Biraz daha ileride Avustralyalılar çoktan bir tane iskele yaptılar ve her an çökecekmiş gibi duran, uyku içindeki köye nesiller boyu hizmet etmiş olan cılız yapı, limonlarla dolu sepetlerden ağaç kütüklerine kadar akla gelebilecek her türden şeyle yüklü durumda ve her an çökecekmiş gibi görünüyor"³⁶.

The Times Alman basınının iddialarına tekrar dikkat çekmiştir. Geçen haftanın sonunda Çanakkale Boğazı'ndaki harekâtların işe yaramayacağını yazan tüm Alman gazetelerinin, Müttefiklerin çabalarının başarısızlıkla sonuçlanacağına ısrar ettiğini yazmıştır. Koramiral Kirehhof, Perşembe günü yazdığı bir yazıyı da kendi sayfasına taşımıştır. Buna göre Koramiral Kirehhof'un yazdıkları şu şekildedir:

"63 nakliye gemisi ne yapabilir ki? Bir kolordudan biraz daha fazlası o da eğer atlarını, silahlarını, gerekli mühimmat ve destek unsurlarını beraberlerinde getirirlerse. Savaş bölgesindeki mevcut askerlerle birlikte yeni gelenlerin toplamı ancak iki kolordu yapar. Pek ala bırakalım Saros'a, Bozcaada'ya, Midilli'ye, İzmir'e ve daha başka yerlerde karaya çıksınlar. Güneydeki Müttefiklerimiz onları her yerde, iyice silahlanmış ve karşılamaya hazır bir şekilde, sabırlıca bekliyorlar. Türk-Alman silah arkadaşlığı kendini en iyi şekilde hem denizde hem de karada göstermeye devam edecektir"³⁷.

Alman basınından alınan bir başka haber ise şöyledir:

"Neresinden bakılırsa bakılsın, herhangi birisi Çanakkale'deki çıkarma ordusunun neredeyse hiç kaygı yaratmadığını anlayacaktır. Başarının ihtimal dâhilinde olmadığı zaten öngörülebilir. Yeni oluşturulan ve Mareşal Liman Von Sanders kumandasında olan Türk Beşinci Ordusu Çanakkale Boğazı'nı çıkarma ordusuna karşı savunacaktır ve Konstantinopol önünde bulunan Goltz kumandasındaki Birinci Ordu da düşmanın zafer kazanmasını engellemek için üzerine düşen görevi yerine getirecektir. Denizden yapılacak bir saldırı üstesinden gelinmez zorluklarla karşılaşacaktır. Su yolunun ve karanın doğası olduğu kadar modern tahkimat sanatının etkili kullanımı sonucunda düşman filosunun tüm kaynakları boş yere harcanacaktır. Saldırganlar

36 The Times, 28 Nisan 1915.

37 The Times, 28 Nisan 1915.

şimdiye kadar sahip olacakları en ağır kayıplardan başka bir şey kazanamayacaklardır"³⁸.

29 Nisan 1915 tarihli The Times gazetesi Sırbistan için yardım talebinde bulunmuştur. Sırbistan için yardım isterken okuyucuların dikkatini çekmek için şu ilginç soruyu sormuştur: "Eğer Sırbistan Dördüncü Avusturya Ordu Birliği'nin dikkatini çekmesini sağlayan harekâta cesur bir şekilde Müttefik Kuvvetlerin yanında olmasaydı, şu anda Çanakkale'deki operasyonların mümkün olamayacağını biliyor muydunuz?"³⁹.

30 Nisan 1915'te The Times'ın Çanakkale'den gönderdiği haberlerde, "Çanakkale'de birkaç günden beri korkunç bir savaş devam etmektedir." demektedir. Gazete, kuvvetlerin Boğazların iki tarafına da yerleştirildiğinden ve ek grupların nerede ve ne zaman gerekli olması durumunda hazırda bulunduklarından bahsetmektedir. İngilizler, Avrupa tarafına saldırırken, Fransızların Asya tarafında saldırılarda bulunduklarına değinilmiştir. Savaşta elde edilen esir sayısını vurgulayan gazete, Müttefiklerin 3 bin civarında esir aldığını belirtmiştir. Gazete, Kilitbahir bölgesinde bulunan Türk garnizonunun kuvvetli İngiliz birlikleri tarafından yok edildiğini ya da koparıldığını da bildirmiştir. Bu moral verici haberleri İngiltere'ye duyurduktan sonra bazı tebriklere de yer verilerek zafere olan inanç ve kamuoyuna verilen zafer havası pekiştirilmek istenmiştir. Gelibolu'da başarılı bir mücadele verdiğine inandıkları Avustralyalılara da özel tebrikler sunulmuştur⁴⁰.

Düşman raporları başlığı altında Türk ordusu için de haberler yapılmıştır. Bunlardan birinde bir Türk memuru, Seddülbahir'in batısında bulunan Soğan Dere'nin düşmandan temizlendiğini ve Kabatepe civarında bulunan düşmanların da geri püskürtüldüğünü aktarmıştır.

Alman savaş haberlerine göre ise "Constantinople" başlığı ile verilen haberde Kabatepe'de bulunan düşman ordusu yeniden saldırıya kalkışma teşebbüsünde bulunmuş ancak başarılı bir şekilde bu teşebbüsü geri püskürttüklerini; Kumkale civarında yenilen düşmanlardan da 3 adet makineli silah ele geçirildiği aktarılmıştır⁴¹.

The Times gazetesinden Mr. Joynson Hicks, Başbakan'a 25 Haziran 1915 tarihli gazetede soru yöneltmiştir. Savaşın başlaması ve savaş süreci hakkında bilgi almak isteyen Hicks, kayıp, yaralı ve ölümler için de aydınlatıcı bilgi verilmesini istemiştir⁴². Bu soruya verilen cevap 2 Temmuz tarihinde The Times'da yayınlanmıştır. Gazetenin Çanakkale'de deniz ve kara ordularındaki kayıplar hakkında verdiği bilgiler şu şekildedir⁴³.

38 The Times, 28 Nisan 1915.

39 The Times, 29 Nisan 1915.

40 The Times, 30 Nisan 1915.

41 The Times, 30 Nisan 1915.

42 The Times, 25 Haziran 1915.

43 The Times, 2 Temmuz 1915.

31 Mayıs tarihli son durum: Subay olarak 496 ölü, 1134 yaralı ve 92 kayıp olmak üzere toplamda 1722'dir. Erilere bakıldığında ise 6927 ölü, 23542 yaralı, 6445 kayıp olmak üzere 36914'tür. Kayıp, ölü ve yaralı toplamı ise 38636'dır⁴⁴.

6 Ağustos'ta güneyden ilerleme başarısız olunca Müttefikler bu sefer Gelibolu Yarımadası'nın batı tarafından çıkarma yapmak istemişlerdir. Müttefikler burada da başarısız olmuşlardır⁴⁵. Türklerin başarısı The Times'a da yansımıştır. Türk subaylardan alınan raporlar 13 Ağustos tarihli gazetede neşredilmiştir. Bu raporlara göre Arıburnu'nda düşmandan bir makineli silah ile 200 tüfek ele geçirilmiştir. Yine Arıburnu'nun sol tarafındaki çarpışmalarda 9-10 Ağustos gecesi düşmanın ele geçirdiği alanların tekrar ele geçirildiği ve Seddülbahir yakınlarında bazı Fransız birliklerinden esirler ve birçok silah ele geçirildiği aktarılmıştır⁴⁶.

Aynı gazetede bir başka haberde ise Anzakların cesaretinden bahsedilmektedir. Bütün İtalyan basınında Çanakkale'deki Avustralya birliklerinin kahramanlıklarından bahsedildiği bildirilmiştir. İtalyan The Corriere Della Sera gazetesi Gelibolu'da kayda değer başarılarından bahsederken, The Secolo gazetesi ise "Avusturyalıların cesareti günü kurtardı" diye haber yapmıştır⁴⁷.

21 Eylül 1915 tarihli The Times gazetesi, Ağustos sonlarında Sir İ. Hamilton'un Çanakkale harekâtı ile ilgili yazdığı bir mektubu neşredilmiştir. Bu mektuba göre 10 gün ve 10 gecedir İngiliz birliklerinin 5000 yard (4572 metre) ilerledikleri ve bunun yanı sıra iki tarafın besin ve enerji olarak zayıf düştükleri belirtilmiştir. Hamilton mektubunda, 7 Mayıs günü gerçekleştirdikleri Krithia (Kırte) saldırısının ne şekilde gerçekleştirildiğini; bu saldırıların sonucu olarak Fransız ve İngiliz birliklerinin Hacı Hüseyinler Çiftliği (Farm Zjimmerman) önlerine kadar ilerlediklerini anlatmıştır⁴⁸. The Times'da 21 Ekim 1915 tarihinde bu sefer "The Red Cross In Gallipoli" (Gelibolu'da Kızılhaç) adlı başlıklı yazıda, Sir İan Hamilton'dan Sir Courtauld Thomson'a yazılan mektuba yer verilmiştir. Bu mektupta Hamilton, İngiliz Kızıl Haç'ının Gelibolu'da ne kadar yararlı işler gerçekleştirdiğinden bahsetmiştir⁴⁹.

Gazetenin birçok nüshasında bulunan reklamlara göre "New Part Of The Times History" (Times Tarihinin Yeni Bölümü) başlığı altında bölümler ve ciltlerden oluşan eserlerden bahsedilmiştir. Ayrıca bir de ansiklopediden söz edilmektedir. Bu eserde, Çanakkale Kara Muharebeleri ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Gelibolu'da bulunan birliklerinden, savaştıkları cephelerden, Anzaklar ile ilgili bilgilerden bahsedildiği aktarılmıştır⁵⁰.

44 The Times, 2 Temmuz 1915.

45 Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarih, 1914-1995, 19. Baskı, İstanbul, 2014, s.108.

46 The Times, 13 Ağustos 1915.

47 The Times, 13 Ağustos 1915.

48 The Times, 21 Eylül 1915.

49 The Times, 21 Ekim 1915.

50 The Times, 21 Ekim 1915.

23 Ekim 1915 tarihli gazete haberinde "Maoris in the Fight" (Maoriler⁵¹ Savaşta) başlığıyla Yeni Zelandalı bir erin mektubuna yer verilmiştir. Bu mektupta ise Yeni Zelandalı erin yaralanması üzerine yaşadığı anıya yer verilmiştir. Anıda, erin kendi ağzından üç gündür savaşıldığı anlatılmıştır. Onlar saldırılarına devam ederken, Türklerin de tüm güçleri ile savunduklarından ve direnç gösterdiklerinden bahsedilmiştir. Bu muharebe sırasında Yeni Zelandalı erin nasıl yaralandığı ve Kızıl Haç mensubu doktorun askere yaptığı tedaviyi anlatmıştır. Ancak kahramanlık göstergesi olarak anlatılan bu olayda doktorun ısrarlarına rağmen askerin cesur bir şekilde sedyeyi reddettiği ve yürüyerek gitmek istediği anlatılmıştır. Yürümek istemesinin nedeni ise askerin durumundan daha kötü durumda arkadaşları olduğu ve sedyeyi onların kullanması gerektiği olarak vurgulanmıştır. Bu haber, Maorilerin ne kadar cesur ve kahraman olduğunu gösteren bir anı olarak gazete nüshasında yer almıştır⁵².

Başka bir gazete nüshasında Çanakkale Savaşı için "Search for Scapegoats" (Günah Keçisi Aranıyor) adlı haberden bahsedilmiştir. Hükümetin politikası ve Başbakanı karşı eleştirilere yer verilmiştir. Her İngiliz devlet adamının omuzlarında bu sorumluluğun olduğundan bahsedilmiştir. Yine aynı gazetede bir başka başlık altında da Churchill'e karşı yapılan eleştirilerin de olduğu anlatılmıştır⁵³.

11 Kasım 1915 tarihli gazetede yer alan "The Dardanelles-A Gamble" (Çanakkale-Bir Kumar) başlıklı haberde yine bazı eleştiriler yapılmıştır. Bu haberde Fransa'daki birliklerin besin bakımından yetersiz oldukları, Çanakkale'ye çıkarma yapmadan önce ellerinde yeterli haritanın olmadığı ve gereksiz bir gecikme yapıldığı ile ilgili sorular sorulmuştur. Bunların yanında yaralılar için neden yeterli hastanenin olmadığı ve hastanelerin neden küçük olduğu yönünde sorular sorulmuştur. Haberde, Çanakkale seferinin başarısız ve kötü bir şekilde tamamladığı belirtilmiştir. Hükümetin, prestijini düşünmeden, kayıpları azaltmak için cesaretli davranabileceği vurgulanarak, Suvla Koyu gibi bazı çıkarmalarda acemice davrandığı anlatılmıştır⁵⁴.

"Mr. Churchill's Defence" (Churchill'in Savunması) başlıklı haberde İstanbul ve Boğazlar üzerindeki planlardan ve harekâtlardan bahsedilmiştir. Yaklaşık bir saatlik bir konuşma yapan Churchill, bu konuşmasında Çanakkale operasyonu ile ilgili her adımı anlatmaya çalışmıştır. Rusya'nın Türkleri Kafkasya'dan atmak için yardımlarını sorduğunu vurgulamıştır. Donanma bombardımanının uzman görüşleri ile yapıldığını fakat Lord Fisher'ın hiçbir fikir beyan etmediğini anlatmıştır. "Eğer Lord Fisher Savaş Konsey'inde bu harekâtı kabul etmeseydi operasyonlar asla başlamazdı" demiştir⁵⁵.

51 Yeni Zelanda yerlilerine verilen isim. Bkz. Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Ankara, 2005, s.VI.

52 The Times, 23 Ekim 1915.

53 The Times, 5 Kasım 1915.

54 The Times, 11 Kasım 1915.

55 The Times, 16 Kasım 1915.

15 Aralık 1915 tarihli The Times gazetesinin bir sayfasında “*The Spirit Of Anzac*” (Anzak Ruhü) başlığı altında bir habere yer verilmiştir. Bu haberde Anzakların kahramanlıklarından ve Çanakkale’de gösterdikleri üstün gayretlerden söz edilmektedir⁵⁶.

Müttefikler, hem deniz hem de karadan yaptıkları bütün taarruzlara rağmen başarı elde edemeden 1915 yılının sonunda çekilmek zorunda kalmışlardır⁵⁷. Savaşın bitmesi ile beraber The Times bu savaşa katılan ya da savaşta ölen askerlerle ilgili haberlere yer vermeye başlamıştır. Bu askerlerle ilgili kısa bir şekilde hayat hikâyelerinin yanı sıra 5 Haziran 1916 tarihinde “*Cemeteries In Gallipoli*” (Gelibolu’da Mezarlıklar) başlıklı bir yazı Times’ın editörü tarafından gazetede neşredilmiştir. Bu haberde, Gelibolu Yarımadası’nda bulunan yabancı mezarlıklarından bahsedilmektedir. Bu mezarlıkların “*Bizim cesur adamlarımız*” dedikleri Çanakkale Kara Muharebeleri sırasında ölen askerlerin hem aileleri hem de arkadaşları için önemli bir hatıra olacağından bahsedilmiştir. Bu mezarlıklar için Amerikan elçiliğinden de yardım istenilebileceği aktarılmıştır⁵⁸.

Sonuç

Dünya tarihinin en kanlı ve efsanevi savaşlarının ilk sıralarında gelen Çanakkale Savaşı, hem Türk hem de dünya tarihi için büyük ehemmiyete sahiptir. Asya, Afrika, Avrupa ve Avustralya kıtalarından gelen askerlerin Osmanlı’nın bu önemli kapısını açmak için büyük kayıplar verdikleri bu savaşta, Osmanlı askeri eşine az rastlanır bir kahramanlık ve fedakârlık örneği göstermiştir. Bu önemli cephe, dönemin basınında da ön plana çıkmıştır. Rakip devletler kendi kamuoyunu yönlendirmek ve cesaretlendirmek için sık sık basını kullanmışlardır.

Cephenin önemli aktörü olan İngiltere, The Times aracılığıyla savaşın seyrini haber yaparken, doğal olarak sürekli Müttefiklerin başarılarını ön plana çıkarmaya çalışmıştır. Müttefiklerin başarıları işlenip cephenin her an düşebileceği izlenimi verilmiştir. Ancak savaşın kaybedildiğinin anlaşıldığı günlerde eleştiriler başlamıştır. Hem hükümet hem de Churchill aleyhinde eleştiriler artmış ve bazı soruların cevapları aranmaya başlanmıştır. Bu gibi haberlere rağmen, gazetede Müttefik Devletlerin çekilmeleriyle ve yenilgisiyle ilgili haberlere çok sık rastlanmamaktadır. Bu da herhalde yenilginin vermiş olduğu durumdan kaynaklanmıştır. Times gazetesi, her ne kadar Kara Muharebelerinin ilk dönemlerinde olumlu yönde haberler vermeye çalışsa da bu haberlerin gerçekliği savaş sonunda anlaşılmış olsa gerektir. The Times’ın bu çabası ve beklentisi hayal kırıklığı ile neticelenmiştir.

56 The Times, 15 Aralık 1915.

57 Armaoğlu, a.g.e., s.108.

58 The Times, 5 Haziran 1916.

KAYNAKÇA

I. Süreli Yayınlar

The Times

II. Kitaplar ve Makaleler

- AKSAKAL, Mustafa, *Harb-i Umumi Eşiğinde Osmanlı Devleti Son Savaşına Nasıl Girdi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2010.
- AKŞİN, Sina, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi, 1789-1980*, C.1, İstanbul, 1997.
- ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarih, 1914-1995*, 19. Baskı, İstanbul, 2014.
- ARTUÇ, İbrahim, *1915 Çanakkale Savaşı*, Kastaş Yay., 1. Baskı, Ocak, 1992.
- ATABEY, Figen, *Çanakkale Muharebelerinin Deniz Cephesi*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2014.
- AYAN, Ergin, "Alman Subayların Hatıralarına Göre Çanakkale'de Mustafa Kemal", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 3/11, Spring 2010, ss.92-102.
- AYDIN, Nurhan; GEÇENNER, Tuba, "Çanakkale Cephesi'nde 57. Alay", *Cappadocia Journal Of History and Social Sciences*, C.4, ss.167-180.
- AYTEPE, Oğuz, *Çanakkale Savaşı Bibliyografyası*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.25-26, Mayıs-Kasım, 2000, ss.1-72.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914-25 Nisan 1915)*, C.V, 1. Kitap, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yay., Ankara, 2012.
- CİHAN, Erol, "18 Mart 1915 Çanakkale Zaferinin Anlamı, Önemi ve Sonuçları", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 52, S.1-4, İstanbul 1986, ss.501-508.
- ERASLAN, Cezmi, "1. Dünya Savaşı Öncesi ve Sırasında Osmanlı Devleti", *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti*, Ed. Ali Arslan, Mustafa Selçuk, Kitabevi Yay., 1. Baskı, İstanbul, 2005, ss.13-22.
- ERİCKSON, Edward J., *1. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 1. Baskı, Nisan, 2009.
- GÖK, Bilal, "Çanakkale Deniz ve Kara Savaşları: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları (Çanakkale Zaferinin 99. Yıldönümü Anısına)", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S.2, Kars, 2014, ss.117-145.

- GÜNESEN, Fikret, *Çanakkale Savaşları*, Kastaş Yay., 1. Baskı, Mart, 1986.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, TTK Yay., 2. Baskı, C.9, Ankara, 1999.
- KAŞIYUĞUN, Ali “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşına Girmeden Önceki İttifak Arayışları”, *History Studies*, 2009, S.1, ss.318-341.
- KİNROSS, Lord, *Atatürk Bir Milletten Yeniden Doğuşu*, (Çev. Necdet Sander), Altın Kitaplar Yayınevi, 28. Basım, İstanbul, 2016.
- KÖRPE, Reyhan, “Aynı Coğrafyada İki Savaş: Troia ve Çanakkale Savaşlarının Karşılaştırılması”, *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, Yıl:13, Bahar, 2015, S.18.
- KURAN, Ercüment, “Birinci Dünya Savaşı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.6, İstanbul, 1992, ss.196-200.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.
- ÖZER, İlbeyi, “Çanakkale Cephesi’nde Mustafa Kemal”, *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 10/1, Winter 2015, ss.553-578.
- SEÇER, Turhan, *Anılarla Çanakkale Cephesi ve Neticesi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 2008.
- TAŞKIRAN, Cemalettin, “Çanakkale Savaşları’ndaki Tanınmış Yabancı Komutanlar”, *Çanakkale Muharebeleri’nin İdaresi, Komutanlar ve Stratejiler*, Ed. Lokman Erdemir, Kürşat Solak, Çanakkale Valiliği Yay., Çanakkale, 2015, ss.21-34.
- TETİK, Ahmet, vd., *Çanakkale Muharebelerinin Esirleri, İfadeler ve Mektuplar*, C.1, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yay., Ankara, 2009.
- TOK, Abdullah; KARABULUT, Irmak, “18 Mart Deniz Zaferine Kadar Çanakkale Cephesinde Yaşanan Gelişmelerin Osmanlı ve İngiliz Basınına Yansımaları”, *Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi III. Genç Akademisyenler Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Ankara, 2016, ss.47-69.
- TUNCOKU, Mete, *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 2002.
- TUNÇAY, Mete, “Çağdaş Türkiye, 1908-1980”, *Türkiye Tarihi 4*, İstanbul, 1997.
- YALÇIN, Durmuş, vd., *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara, 2008.

III. Tez

ERDEMİR, Lokman, *Sebepler ve Sonuçlarıyla Çanakkale Savaşları (Sosyal Tarih Açısından)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.